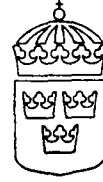

Regeringens skrivelse

1986/87: 70

med redogörelse för svenska företags
verksamhet i Sydafrika och Namibia

Skr.
1986/87: 70

Regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 11 december 1986.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Anita Gradin

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen lämnas en redogörelse för svenska företags verksamhet i Sydafrika och Namibia under verksamhetsåret 1985.

Vidare redovisas sådana uppgifter som svenska juridiska personer skall lämna om dels överlåtelse och upplåtelse av patent och tillverkningsrätter till sydafrikanska eller namibiska företag, dels förvärv av utländska företag som äger aktier eller andelar i sydafrikanska eller namibiska företag (indirekta företagsförvärv). Redovisningen avser perioden den 1 juli 1985—den 30 juni 1986.

Slutligen lämnas för första gången uppgifter om löner och anställningsvillkor samt sociala förhållanden för anställda vid dotterbolagen i Sydafrika och Namibia.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 11 december 1986

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande, och statsråden Feldt, Sigurdson, Gustafsson, Hjelm-Wallén, Peterson, S. Andersson, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Wickbom, Johansson, Hulterström, G. Andersson

Föredragande: statsrådet Gradin

Skrivelse med redogörelse för svenska företags verksamhet i Sydafrika och Namibia

1 Inledning

Den 1 april 1985 trädde den nya lagen om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia (Sydafrikalagen) i kraft (SFS 1985: 98, prop. 1984/85: 56, UU 6, rskr. 127). Lagen ersatte 1979 års lag i samma ämne. I 1985 års Sydafrikalag har den uppgiftsskyldighet som redan tidigare fanns för svenska moderföretag med dotterföretag i Sydafrika utvidgats till att omfatta även uppgifter om löner och anställningsvillkor samt sociala förhållanden för de anställda i dotterföretagen. Härutöver infördes i 1985 års Sydafrikalag en skyldighet för svenska juridiska personer att lämna uppgifter om dels överlåtelser och upplåtelser av patent och tillverkningsrätter till sydafrikanska och namibiska företag, dels förvärv av utländska företag som äger aktier eller andelar i sydafrikanska eller namibiska företag.

Sedan den 1 juli 1986 gäller förbud för svenska juridiska personer att överlåta eller upplåta patent eller tillverkningsrätter till sydafrikanska eller namibiska företag utan tillstånd av regeringen (SFS 1986: 257).

Kommerskollegium skall, enligt 12 § förordningen (1985: 99) om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia, varje år före den 1 oktober till utrikesdepartementet lämna en redogörelse för de redovisningar som har avgetts av berörda företag under det senaste budgetåret. En sådan redogörelse avseende verksamhetsåret 1985 eller motsvarande verksamhetsår har nu lämnats. Till grund för kollegiets redogörelse ligger förutom de svenska moderföretagens redovisningar även årsredovisningar avseende de sydafrikanska och namibiska dotterföretagen samt upplysningar inhämtade från de svenska moderföretagen.

Min redogörelse i föreliggande skrivelse bygger i allt väsentligt på de uppgifter som kommerskollegium har lämnat.

Jag kommer att i avsnitt 2 redogöra för de svenska företagens verksamhet i Sydafrika och Namibia.

Vidare kommer jag att i avsnitt 3 redovisa sådana uppgifter som svenska juridiska personer, i enlighet med vad jag nyss har sagt, skall lämna om viss tekniköverföring och indirekta företagsförvärv.

2.1 Ekonomisk redovisning

Enligt 5 § Sydafrikalagen är svensk juridisk person som själv eller genom utländskt dotterföretag driver rörelse i Sydafrika eller Namibia skyldig att årligen till regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer redovisa hur verksamheten i dessa länder utvecklas. Redovisningen skall avse produktion, omsättning, antal anställda, företagna investeringar och andra sådana förhållanden som har betydelse för kontroll av lagens efterlevnad. Närmare föreskrifter om innehållet i årsredovisningarna har getts i förordningen (1985: 99) om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia. Redovisningen skall avse det räkenskapsår som tillämpas av den svenska juridiska personen. Den skall ges in till kommerskollegium senast sex månader efter räkenskapsårets slut. Utöver de uppgifter som nyss nämnts skall i redovisningen även anges rörelsens resultat samt lämnas uppgift om hur gjorda investeringar har finansierats. Om rörelse har drivits genom utländskt dotterföretag, skall uppgift lämnas om storleken av det egna kapitalet hos dotterföretaget. Slutligen skall uppgift lämnas om innehav av dels aktier eller andelar i sydafrikanskt företag, dels obligationer eller andra skuldförbindelser utfärdade av sådant företag, dels ock fordringar på grund av penninglån eller annan kredit eller ställda säkerheter för sydafrikanskt företags skulder.

Skyldighet att lämna årsredovisning till kommerskollegium gäller moderföretaget i en svenskstyrd koncern med egen rörelse eller dotterbolag i Sydafrika eller Namibia.

Följande företag har lämnat redovisning till kommerskollegium.

Företag	Verksamhetsår	Antal rörelsedrivande dotterbolag i Sydafrika och Namibia
1. Alfa Laval AB	1985	2
2. Atlas Copco AB	1985	2
3. Esselte AB	1985	2
4. A. Johnson & Co HAB	1985	1
5. Sandvik AB	1985	2
6. SAS	1984-10-01 – 1985-09-30	1
7. Secoroc AB (tidigare Fägersta AB)	1985	1
8. AB SKF	1985	2
9. Skega AB	1985	2
10. Rederi AB Transatlantic	1985	1

Av kollegiets redogörelse framgår att vissa förändringar i förhållande till föregående redovisningsperiod skett vad gäller omfattningen och utvecklingen av svensk näringsverksamhet i Sydafrika och Namibia.

Antalet svenska företag med redovisningsskyldighet för dotterbolag i Sydafrika och Namibia uppgick under år 1985 till tio. Antalet har således minskat jämfört med år 1984 genom att AB Bahco under verksamhetsåret avyttrat sina två sydafrikanska dotterföretag.

De tio svenska moderföretag som omfattas av redovisningsskyldigheten ägde vid utgången av år 1985 tillsammans 31 bolag i Sydafrika och Namibia, varav 16 kan betecknas som rörelsedrivande.

För de svenska företag som har dotterbolag i Sydafrika och Namibia lämnas följande uppgifter.

De svenska dotterföretagen har, redovisat på koncernnivå, ett *aktiekapital* som sammanlagt uppgår till ca 9,5 milj. rand (ca 27 milj. kr.). Bolagens sammanlagda *egna kapital* ökade något under år 1985 och uppgår till ca 84 milj. rand (ca 246 milj. kr.). Ökningen förklaras av att vinstmedel balanse-rats.

Omsättningen hos de rörelsedrivande företagen uppgick år 1985 till omkring 355 milj. rand (ca 1 040 milj. kr.) vilket innebär en ökning i löpande penningvärde med ca 14% jämfört med föregående verksamhetsperiod. Om hänsyn tas till inflationen i Sydafrika, som under år 1985 låg på 18,5%, har omsättningen i realiteten minskat med 4%.

Det totala värdet av bolagens *tillgångar* ökade under perioden från ca 195 milj. rand till ca 197 milj. rand (ca 577 milj. kr.). *Anläggningstillgångarnas* värde uppgick till ca 23 milj. rand (ca 67 milj. kr.) jämfört med ca 25 milj. rand (ca 73 milj. kr.) året innan.

Det sammanlagda *resultatet före skatt* uppgick till drygt 13,5 milj. rand (ca 39 milj. kr.) vilket innebär en viss minskning jämfört med föregående år. Ett par av företagen redovisade förlust.

Antalet anställda vid de svenska dotterbolagen minskade under perioden från 2 705 till 2 374 personer.

Utvecklingen i de svenska företagen i Sydafrika och Namibia vad avser företagets sammanlagda omsättning, resultat före skatt m.m. under de år redovisningsskyldighet enligt Sydafrikalagstiftningen förelegat framgår av följande uppställning.

Svenska företags verksamhet i Sydafrika och Namibia åren 1980–1985. Värderna i milj. rand*

	1980	1981	1982	1983	1984	1985
Aktiekapital	8,7	8,8	9,1	9,5	9,5	9,5
Sammanlagda egna kapital	53	55	65	65	81	84
Värdet av totala tillgångar	158	188	184	164	198	197
Värdet av anläggningstillgångar	25	25	29	25	25	23
Omsättning	238	275	287	268	315	355
Sammanlagt resultat före skatt	23	13	9	11	14	13,5
Investeringar	0,8	2,0	1,5	1,5	0,8	1,5
Antalet anställda	3 355	3 369	3 143	2 880	2 705	2 374

* 1 rand = 5,86 kr. år 1980
 = 5,82 kr. år 1981
 = 6,82 kr. år 1982
 = 6,60 kr. år 1983
 = 4,56 kr. år 1984
 = 2,93 kr. år 1985

Närmare uppgifter om företagens verksamhet under åren 1984 och 1985 bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Sydafrikalagen föreskriver förbud för svensk juridisk person att företa eller bidra till att investeringar görs i Sydafrika och Namibia. Lagen innehåller dock bestämmelser enligt vilka regeringen kan medge undantag från förbudet. Undantag får endast medges sådan juridisk person som sedan den 1 juli 1979 själv eller genom utländskt dotterföretag driver rörelse i Sydafrika eller Namibia. Undantag från investeringsförbudet får inte ge utrymme för en utvidgning av företagets verksamhet. Exempel på investeringar för vilka undantag i princip medgivits är sådana som är nödvändiga för att ersätta försliten utrustning samt sådana som direkt syftar till en förbättring av de sociala villkoren för de anställda, t.ex. investeringar i en hälsocentral.

Undantagsmöjligheten innebär emellertid inte någon garanterad rätt för företagen att få företa ersättningsinvesteringar. Regeringen har självfallet alltid möjlighet att avslå en investeringsansökan efter prövning av alla omständigheter i ärendet.

I mars 1985 avgjorde regeringen tre ansökningar om undantag från investeringsförbudet. Närmare uppgifter härom framgår av en särskild redogörelse som bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

I 1985 års Sydafrikalag infördes en bestämmelse (8 §) enligt vilken regeringen kan medge rätt för ett företag som sedan den 1 juli 1979 själv eller genom dotterföretag driver rörelse i Sydafrika eller Namibia att tills vidare ersätta anläggningstillgångar och hyrd egendom samt göra sådana investeringar och hyra sådan egendom som förbättrar arbetsmiljö och arbetsförhållanden för de anställda. Ett villkor för ett sådant beslut är dock att företaget åtar sig att se till att detta inte leder till en utvidgning av verksamheten i Sydafrika och Namibia. Medgivandet kan återkallas om verksamheten i Sydafrika eller Namibia utvidgas eller om det i övrigt föreligger särskilda skäl. Regeringen har hittills inte lämnat något företag medgivande enligt 8 § Sydafrikalagen.

Av de tio företag som lämnat redovisning har fem angett att anskaffning av anläggningstillgångar förekommit under verksamhetsåret. Dessa fem är Esselte AB, Sandvik AB, Secoroc AB, AB SKF och Skega AB. För de investeringar som gjorts i Sandvik, Secoroc och SKF har regeringen under åren 1982–1985 medgett undantag från investeringsförbudet. Samtliga investeringar har avsett ersättningsanskaffningar för förslitna maskiner och fordon samt nyinvesteringar i byggnader och utrustning för att förbättra arbetsmiljön för de anställda. Sandvik har till viss del utnyttjat beviljat investeringstillstånd för leasing av utrustning. De båda andra företagen, Esselte och Skega, har utnyttjat den rättighet som anges i 2 § Sydafrikalagen att anskaffa tillgångar till ett värde av högst 100 000 kr. Anskaffningarna har avsett kontorsutrustning samt i ett fall fordon. Investeringarna har inte möjliggjort någon utvidgning av de berörda företagens verksamhet.

Av tidigare redogörelser som lämnats till riksdagen har framgått att i vissa fall de slutliga kostnaderna för genomförda investeringar blivit större än vad som förutsatts i företagens ansökningar. Samtidigt har konstaterats att kostnadsöverskridandena i huvudsak orsakats av omständigheter som

berörda företag inte kunnat råda över och att det med hänsyn därtill saknats grund för vidare åtgärder. Också av den nu aktuella redovisningen framgår att i något fall kostnadsöverskridanden ägt rum. Kostnadsökningarna förklaras med valutakursförändringar och den långa tid som förflutit från tiden för ansökan fram till investeringens faktiska genomförande. Jag finner med hänsyn härtill inte skäl för några vidare åtgärder.

2.2 Social redovisning

Enligt 5 § Sydafrikalagen skall företagen lämna redovisning om löner och anställningsvillkor samt sociala förhållanden för de anställda vid dotterföretagen i Sydafrika och Namibia. Uppgifter skall också lämnas om planerade och vidtagna förändringar för de anställda i nu angivna avseenden. Sådan redovisning har lämnats av samtliga företag utom tre – Esselte AB, A. Johnson & Co HAB och SAS. Esselte AB, som avvecklat sin verksamhet i Sydafrika, har som skäl uppgivit svårigheter att från dotterföretagens nya ägare erhålla begärd information. Jag har full förståelse för att företaget av detta skäl inte kunnat fullgöra sin redovisningsskyldighet i denna del. A. Johnson & Co HAB och SAS, med totalt tolv resp. fyra anställda, har, med hänvisning till att man endast har vita anställda, inte heller lämnat någon redovisning. Jag godtar de skäl som anförts från berörda företag att inte ge in redovisning.

De av övriga företag lämnade uppgifterna är inte till alla delar enhetliga och därför inte till fullo jämförbara. Detta kan bero på att regeringen har valt att inte ge detaljerade föreskrifter utan velat avvakta första årets redovisningar. På basis av dessa och efter samråd med berörda fackföreningar i Sverige kan närmare föreskrifter senare komma att utarbetas.

Med utgångspunkt från ett av utrikesdepartementets handelsavdelning upprättat frågeformulär har företagen lämnat följande information.

Tillsammans har företagen 2 191 anställda, varav ca hälften (1 127) är svarta, färgade och asiater.

	Vita	Svarta	Färgade m. fl.	Tot. anställda
Alfa Laval	61	37	14	112
Atlas Copco	319	184	20	523
Sandvik	251	322	16	589
Secoroc	156	247	36	439
SKF	218	131	82	431
Skega	30	19	8	57
Transatlantic	29	2	9	40
Totalt	1 064	942	185	2 191

Vid två av företagen förekommer fortfarande viss segregering av matsalar, toaletter och omklädningsrum, vilket i det ena fallet avses åtgärdas under verksamhetsåret 1986. Från det andra företaget har anförts att företaget erbjudit iordningställande av gemensamma utrymmen men att detta tills vidare ännu inte accepterats av företrädare för de svarta anställda.

Vid samtliga företag, med undantag för Skega AB och Rederiaktiebolaget Transatlantic, är de anställda organiserade i olika fackföreningar, och fackligt arbete tillåts bedrivas på arbetsplatsen och på betald arbetstid. Villkoren regleras vanligtvis i överenskommelser mellan företaget och berörda fackföreningar. Transatlantic, med 40 anställda, har uppgivit att fackföreningar för handelsföretag saknas. Skega, med totalt 57 anställda, har anfört bristande intresse från de anställdas sida som skäl för att fackföreningar och fackligt arbete inte finns vid dotterföretaget.

Vad avser löner har samtliga företag uppgivit sig tillämpa principen om lika lön för lika arbete. De stora skillnaderna i utbildningsnivå mellan olika anställda medför dock att de vita anställda i genomsnitt uppbär högre lön än andra, ibland upp till tre gånger högre än vad färgade anställda uppbär. Flertalet företag tillämpar en minimilön om 3,50 rand i timmen, vilket i jämförelse med löneläget i stort i Sydafrika ligger över det normala. Den genomsnittliga lönehöjningen under år 1985 uppgick för de svarta anställda till mellan 11 och 15%.

Utöver löner utbetalas av företagen olika sociala förmåner såsom pensioner, sjuk- och olycksfallsförsäkringar, semester och sjukvård, i vissa fall också för de anställdas familjer. Därutöver bidrar flertalet företag med stöd för utbildning till de svarta anställdas barn i form av skolavgifter, kostnader för böcker, stipendier m. m. Även lån för anskaffning eller reparationer till bostäder tillhandahålls. I vissa fall ges också subventionerade eller fria måltider liksom transporter eller kontantbidrag därtill för resor till och från arbetsplatsen.

Flertalet företag satsar på utbildning av sina svarta anställda i form av yrkesutbildning men även basutbildning. Årliga budgetar för utbildningsprogram anslås och all yrkesutbildning sker på betald arbetstid.

3 Redovisning av uppgifter om tekniköverföring och indirekta företagsförvärv

Fram till utgången av juni 1986 var svenska juridiska personer enligt 9 § Sydafrikalagen skyldiga att lämna uppgifter om överlåtelser eller upplåtelser av patent eller tillverkningsrätter till sydafrikanska eller namibiska företag. Den 1 juli infördes förbud mot sådana överlåtelser eller upplåtelser utan regeringens tillstånd.

Av kommerskollegiets redogörelse framgår att uppgift om tekniköverföring lämnats av ett företag, *Sundins Fabriker AB*. Uppgifterna avser ett i juni 1986 ingånget avtal om upplåtelse av tillverkningsrätt till ett sydafrikanskt företag, *Six Hundred Manufacturing (Pty) Ltd*. Upplåtelsen ger det sydafrikanska företaget rätt att utnyttja en metod att tillverka hydraulpumpar samt ensamförsäljningsrätt i Sydafrika och flera andra afrikanska länder.

Svenska juridiska personer är enligt 9 § Sydafrikalagen också skyldiga att lämna uppgifter om förvärv av utländska företag som äger aktier eller andelar i sydafrikanska eller namibiska företag.

Enligt kollegiets redogörelse har ingen sådan uppgift lämnats.

4 Sammanfattning

Kommerskollegium har i sin redogörelse avslutningsvis konstaterat att efterlevnaden av Sydafrikalagen varit god under den aktuella perioden. Jag delar denna uppfattning.

I september 1985 uttalade regeringen sin avsikt att under årets återstående månader inte bevilja några undantag från investeringsförbudet. Orsaken härtill var i första hand den alltmer förvärrade situationen i Sydafrika med bl. a. införande av undantagstillstånd i vissa delar av landet. Vid behandlingen i december 1985 av regeringens proposition (1985/86: 52) om förbud mot införsel av jordbruksvaror från Sydafrika m. m. förutsatte riksdagen att regeringen, i varje fall under den tid undantagstillstånd råder i någon del av Sydafrika, inte skulle komma att medge dispenser från det gällande investeringsförbudet eller sådan rätt till särskilda åtaganden som stadgas i 8 § Sydafrikalagen utom i undantagsfall då t. ex. uppenbara sociala eller humanitära motiv förelåg (UU 1985/86: 12, rskr. 87).

Riksdagen gjorde ett liknande uttalande i april 1986 (UU 1985/86: 18, rskr. 242) i samband med behandlingen av regeringens föregående skrivelse om svenska företags verksamhet i Sydafrika.

Regeringen har inte medgivit några undantag sedan mars 1985.

Avslutningsvis kan anföras att Esselte AB numera avvecklat sin verksamhet i Sydafrika. SAS, som bibehållit sitt försäljningskontor i Sydafrika trots nedläggningen av flygförbindelserna under hösten 1985, har förklarat sin avsikt att lägga ned verksamheten där.

5 Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag anfört i det föregående.

6 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar i enlighet med hennes hemställan.

Svenska tillverknings- och försäljningsbolag i Sydafrika år 1985¹
 Kurs: 1 rand = SEK 4,56 (1984) och SEK 2,93 (1985)
 A. Tillverknings- och försäljningsbolag

Företag	Lokalt bolag	Etabliringsår	Svensk aktieandel i %	Aktiekapital (1 000 rand)		Antal anställda	Omsättning (milj. rand)	
				1984	1985		1984	1985
1. Alfa-Laval AB	Alfa Laval South Africa (Pty) Ltd ²	1920	100	400	400	150	12,7	12,6
2. Atlas Copco AB	Delfos & Atlas Copco (Pty) Ltd	1946	22	1 463	1 463	587	82,4	84,0
3. Esselte AB	Esselte (Pty) Ltd	1978	100	10	10	106	11,4	13,9
	Letrasel Graphic Art Products (Pty) Ltd	1981	100	677	677	24	2,2	2,4
4. Sandvik AB	Sandvik (Pty) Ltd ²	1948	100	3 050	3 050	705	63,3	67,0
	The Spooner Machinery Co (Pty) Ltd		100	2	2	0	0,6	0,9
5. Secoroc AB	Fagersta (Pty) Ltd	1948	100	100	100	455	61,5	80,4
	SKF South Africa (Pty) Ltd ²	1914	100	3 129	3 129	202	49,1	59,0
6. AB SKF	Barseco (Pty) Ltd ²	1966	100	0,1	0,1	282	11,0	13,5
						2 566	297,5	333,7

B. Försäljningsbolag

Företag	Lokalt bolag	Etablerings- år	Svensk aktie- andel i %	Aktiekapital (1 000 rand)		Antal an- ställda		Omsättning (milj. rand)	
				1984	1985	1984	1985	1984	1985
A. Johnson Co H/AB	A. Johnson & Co	1947	100	0,004	0,004	12	12	2,3	1,6
SAS	SAS (South Africa) (Pty) Ltd ³	1952	100 (SAS)	0,004	0,004	11	4	4,7	7,7
Skega AB	Skega (Pty) Ltd ²	1972	100	200	200	55	55	5,5	6,2
Rederiak- tiebolaget	The Transatlantic Shipping Agency (Pty) Ltd	1927	100	350	350	39	40	1,5	1,5
Transatlantic									
	+ trp tillverknings- och försäljningsbolag i Sydafrika					117	111	14,0	17,0
						2 566	2 240	297,5	333,7
						2 683	2 351	311,5	350,7
	Svenska försäljningsbolag i Namibia år 1985								
Atlas Copco AB	Atlas Copco South West Africa (Pty) Ltd		100	1	1	20	21	3,1	3,7
Skega AB	Skega Namibia (Pty) Ltd		100	0,002	0,002	2	2	0,3	0,5
	+ trp tillverknings- och försäljningsbolag i Sydafrika					22	23	3,4	4,2
						2 683	2 351	311,5	350,7
						2 705	2 374	314,9	354,9
Totalt									

¹ Redovisningen avser kalenderåret 1984 med undantag för SAS.

² Koncernredovisning.

³ Redovisningen för SAS avser perioderna 1983-10-01 - 1984-09-30 och 1984-10-01 - 1985-09-30.

Under år 1985 avgjorda ärenden enligt 4 § lagen (1979: 487) om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia

Företag	Beslutsdatum	Ansökans innehåll	Ansökans värde	KK:s yttrande	Regeringens beslut	Övrigt
AB SKF	1985-03-14	Profilslipmaskin, svarvspånkrossare, polermaskin, tvättmaskiner m. m.	924 000 rand	Bifall undantaget i etiketteringsmaskin samt viss utrustning för "rent rum"	Bifall för investeringar till ett högsta belopp om 8,51 000 rand	Investeringsprogram år 1983
Fagersta AB	1985-03-14	Smidespressar	1,6 milj. kr.	Bifall	Bifall för investeringar till ett högsta belopp om 333 300 rand	Investeringsprogram år 1984
Sandvik AB	1985-03-14	Skärande verktyg, bergborrprodukter, generator m. m.	1 530 000 rand	Bifall undantaget en luftkompressor	Bifall för investeringar till ett högsta belopp av 1 460 000 rand	

